

IRÍNYI JÓZSEF (1822-1859)

RÉVÉSZ T. MIHÁLY

Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. RÉVÉSZ T. MIHÁLY

Az MTA-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

EGYÜTTMŰKÖDŐ KUTATÓJA

REVESZTM@GMAIL.COM

2022. március 21.

A földi létből alig hogy három tucat év jutott neki osztályrészü. Élete

virágjában, fűtetlen és magányos szobájából ragadta el őt, Irinyi Józsefet – korának népszerű publicistáját, politikai gondolkodóját, 1848 hőst – az értelmetlen halál.

A Bihar megyei Albisonban éppen kétszáz esztendővel ezelőtt, 1822 tavaszán, látta meg Irinyi a napvilágot. A pezsgő reformkornak karizmatikus hőse, a toll fiatalon is virtuóz mestere, de mindenekelőtt a pesti

március ifjainak egyik későbbi vezéralakja volt ő.

„Felsőbb iskoláit” Nagyváradon s Debrecenben látogatta, ez utóbbi helyen már a jogtudományokban is pallérozta magát. Ám későbbi pesti tartózkodása alatt inkább az irodalmi élethez került közelebb. A tekintélyes „Atheneum” folyóirat vezérével, Bajza Józseffel, Vörösmarty Mihállyal, Toldy Ferencsel került ismeretségbe, s külső munkatársként, szerzőként számos cikkel jelentkezett.

Korának „divatját” követve 1842-ben hosszú útra szánta el magát. „Bejárta Németország egy részét s Franciaországon átkelven, Londont is meglátogatta...” Útleírásáról készült tudósításait Bajzáék frissiben közzé tették. Írásai politikai pillanatfelvételek voltak a magyar honnak is mintaként kínáló, de legalább akként bemutatott, fővárosok közéleti történéseiből. A felvilágosodás eszmevilágáért, s a demokratikus értékekért lelkesedő, a haladás mellett kiálló fiatalember cikkei ezek, amelyek „figyelmet ébresztének a bátran és reményt gerjesztőleg feltűnt új név iránt.”¹

Hazaérkezvén kisvártatva Pozsonyban az országgyűlés színhelyén mutatta meg magát. Minden eshetőségre gondolva, az ottani ítélőtábla vizsgabizottsága előtt jogi ismereteiből gyakorlati vizsgát tett, de később minden idejét a közélet, s a publicisztika kötötte le.² A legendás Pesti

Hírlapnál a külföldi hírek rovatát vette át.³ A pusztai hírek, a korábban megszüntetett tárgyszerű távirati stílusban megírt közlemények nála és általa új színrelépő és pártos, a haladás mellett érvelő tartalmakkal gazdagodtak.⁴

Ezen közben, de talán már ennek előtte is, kötetbe szerkesztette útijegyzeteit, s a gondolatrendőrség, vagyis a Budán ügyködő cenzor „jóindulatába” ajánlotta azt. Ám a könyvvizsgálat hivatali berkeiben éppen ez hiányzott a leginkább. A döntés jó pár évig húzódott, míg végül másodfokon, a Könyvbíráló Hivatal megtiltotta a munka közzétételét. Ez azonban hősiesség nem tántorította el munkája megjelentetésének szándékától, hiszen abban egész politikai programját, s egyre markánsabb világlátását is megfogalmazta. Ezért aztán a többek által megtalált kerülő úthoz, a külföldi nyomtatás fortélyához folyamodott, s a mű németföldön Halle városában került ki a nyomdagépek alól.⁵

Hogy „Úti jegyzete” mennyire fontos volt számára, azt későbbi munkássága mutatta meg. Mind termékeiből izmosodó publicisztikájában, cikkeinek, tanulmányainak textusából ugyanis elsősorban nyugat-európai naplójának problémakörei köszöntek vissza. Azokban újra és újra körül járta mindazt, amit a „múlt és a jelen szembeállításának” örve alatt megkerülhetetlennek ítélt.⁶ Ezek közül mindenképp följebb a Bajza József szerkesztésében

napvilágot látott ellenzéki programkötetben publikált tanulmánya váltott ki nagy hatást, amelyben a sajtószabadság megvalósításának peremfeltételeit szedte csokorba, s huszonöt pontos sajtótörvény-tervezetével befolyással kívánt lenni a majdani törvényhozók gondolkodására is.⁷

Korának sajtóviszonyairól itt már a korábbiaknál jóval határozottabban nyilatkozott, s plánjának irányára, kategorikus cenzúraellenessége kijelölte a sajtó felszabadításához vezető utat.⁸

A történelem sodrása úgy hozta, hogy erre az útra társaival, a márciusi ifjakkal fél évvel később maga is rátalált. A készülődő pesti forradalom vezérkarában a haladást, a radikális változást követelők között az ő keze formálta végső alakjába a hírneves Tizenkét Pontot, hogy aztán másnap, azon az esős őszre emlékeztető tavaszi napon, március 15-én is ott legyen a politikai földrengés epicentrumában. Az ifjak „a nagy nap reggelén” – ötezerre duzzadó követő kíséretében – a Tizenkét Ponttal és a Nemzeti Dállal felszerelve tíz óra tájban értek Landerer és Heckenast nyomdájához. Az ifjak vezérkarából páran, Petőfi, Jókai, Irinyi és Vasvári a vers és a Pontok kinyomtatását kérték, s hogy ez – lévén, hogy a dokumentumok a cenzori engedélynek híján voltak – ne ütközzék akadályba, Irinyi szolgált megoldással. Oda lépett az egyik géphez, s hangos szóval

deklaráta: „Ezt a sajtót a nép nevében ezennel lefoglaljuk s követeljük kézirataink kinyomtatását.”⁹

A többi már ismert a krónikások tollából, Klió munkásainak kötetéből. A forradalom egy pillanatra magasba repítette a pesti mozgalom vezetőit. Irinyire is fontos kihívások vártak, s ő mindenütt elől járt. Még azon a délelőttön ő mutatta be a városháza előtt egybegyűlt tömegnek a cenzúra nélkül sokszorosított Tizenkét Pontot, majd délután a Nemzeti Múzeum lépcsőjéről beszélt és magyarázott hallgatóságának. Két nappal később tagja lett a Pest város közgyűlése által felállított választmánynak, amely aztán kisajtolta a Helytartótanácsból a cenzúra eltörlését, s kiszabadította fogságából a sajtóvétség okán raboskodó Tánics Mihályt.¹⁰

Több forradalmi testületnek lett még márciusban tagjává; így a pesti Közbiztonságra Ügyelő Választmányon túl, Petőfivel, Vasvárival, Jókaival, Degrével együtt beválasztották a Pest megyei állandó választmány tagjai sorába is.

Az első népképviseleti választáson sikerrel vette az akadályokat, midőn az országgyűlés alsótábláján a Bihar megyei hosszúpályi kerületének képviselőjeként mandátumot nyert.

Szeptemberben már Kossuth támogatójaként tarthatták számon, aki hamarosan Teleki László

mellé nevezte ki titkárnak a párizsi követségre.

Világos után - mint oly sokaknak - menekülnie kellett. Az üldözők, a megtorlás emberei Grazban letek rá; onnan szállították haza Pestre. Hosszú hónapok vártak rá a rettegett és gyűlölt Újépületben. A hadbírósg itt – 1850. július 4-én – kötél általi halálra és vagyonekobzásra ítélte. Másnap azonban neki és huszonhárom társának Haynau megkegyelmezett. Szűk kilenc év adatott még neki ennek utána. De ez már egy másik élet volt

Hivatkozások:

¹ *Vasárnapi Újság*, 1859.

április 3. 157. p.

² A Pesti Hírlap mellett másutt is megjelentek írásai. Így – többek között – az *Életképek*ben is, ahol „Páris és a franciák” címen hat folytatásban foglalta össze párizsi tapasztalatait. Zsoldos Jenő: Szó- és szólásmagyarázatok, Forradalom. Magyar Nyelvőr, 1971. 199. p.

³ A lapot Kossuth után Szalay László szerkesztette, majd a stafétabotot tőle Csengery Antal vette át.

⁴ Irinyi bemutatkozó írásában programjáról így vallott: „... azon lesz, hogy a' külföldi események magyar szemüveg alá helyezve, 's a' lap szellemével összhangzóan, mint organicus egésznek egyik kiegészítő része, jussanak a' közönség elébe.” Pesti Hírlap, 1844. július 7. 467. p.

⁵ IRINYI József: Német, francia- és angolországi Úti jegyzete. Halle, 1846.

⁶ FENYŐ, István: Utazás a múltból a jelenbe. Irinyi József úti jegyzetei. In: Új írás, 1987. 4. sz. 114. p.

⁷ A programkötet Ellenőr címen vált ismertté, amelyben a haladás radikálisabb hívei mind megszólaltak. Ld. erre: Hermann Róbert: Az „Ellenőr” – egy ellenzéki zsebkönyv születése. In: Századok, 2010. 520. p.

⁸ BÉNYEI József: Reformkori országgyűlések a sajtószabadságról, Debrecen, 1994. Stúdium, 82-83. p.

⁹ KOSÁRY Domokos: A pesti forradalom és a sajtószabadság. In: A magyar sajtó története. II/1. 37-42. p.

¹⁰ Pesti Hírlap, 1848. március. 17. 230. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Irinyi József. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5d/Irinyi_J%C3%B3zsef.jpg (2022. 03. 18.)